

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Müslüman Arnavutluk'un haftalık bülteni Muştu'nun yirminci sayısı ile merhaba diyoruz.

Her şeyden evvel Ramazan ayınızın ilahi lütuflarla dolu olması duamızı yineliyoruz. Her birimizin Ramazan orucunun bir özgürlük eylemine dönüşmesini umuyor, Ramazan'dan bizleri sadece ve sadece açlık ve susuzluğun kalmamasını diliyoruz.

Bültenimize bu hafta "Une Jam Musliman" isimli şiirle başlıyoruz. Kur'anı Kerim'in Arnavutça mealini yayımlamayı bu sayıda olduğu gibi gelecek sayılarımızda da sürdürmeyi düşünüyoruz.

Bu sayıda, Tekirdağ'da yapılmış olan Uluslar arası Balkan Kongresinin Sonuç Bildirisi'ne yer veriyoruz.

Arnavutlukta Komünizm Sonrası Dinlerin Yayılması isimli çalışma ise ikinci bölümü ile devam ediyor.

Çameria bölümünde bu hafta İbrahim D.Hoxha'nın bir makalesinin Arnavutça olarak sunuyoruz.

Hepinize hayırlar dilerken gerek bülten çalışmamıza ve gerekse www.muslumanarnavutluk.com sitesine yönelik müspet – menfi görüşlerinizi info@muslumanarnavutluk.com elektronik posta adresine gönderebileceğinizi hatırlatmak istiyoruz.

Selam ile...

Unë jam musliman

Unë jam musliman
Dhe All-llahun e lavdëroj
Për të gjitha begatitë e të mirat
Zërin e ngris
Në Një Zot besoj!

S'ka të barabartë me Të!
Zotërues i gjithësisë!

I dhembshur ndaj meje
Muhammedi – i Dërguari i Tij
Ma mësoi rrugën

Kur`ani Famëlartë
Është udhëzimi i jetës sime
Mësimet e tij i pasoj

Veprojnë në përputhje me të
Islami është feja ime
Ai predikon punë të dobishme,
Mëshirën dhe butësinë nuk e lë anash
Shpie në rrugën e vërtetë!

Në gjithë njerëzimin
Zoti e tregon mirësinë e Vet
Pa marrë parasysht ngjyrën,
Kombin a racën
Nëpërmjet të punuarit së bashku

Shpresat tona rriten
Për të jetuar në një botë
Plot me dashuri dhe paqe

Përktheu nga anglishtja:
Arsim JONUZI

2. Bekare (lopa)

Me emrin e All-llahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

1. Elif, Lam, Mim.

2. Ky është libri në të cilin nuk ka dyshim, udhëzues për ata që frikësohen (nga All-llahu).

3. Të cilët e besojnë të fshehtë, e kryejnë faljen dhe prej asaj që Ne i kemi furnizuar, japin.

4. Dhe ata të cilët e besojnë atë që t'u shpall Ty, dhe atë që është shpallur para teje, dhe të cilët për ahiretin (botën tjetër) janë të bindur.

5. Të fillët janë të udhëzuarit nga Zoti i tyre dhe të tillët janë të shpëtuarit.

6. E për ata që mohuan është njëloj, ua tërhoqe vërejtjen apo nuk ua tërhoqe, ata nuk besojnë.

7. All-llahu vëndoi vulë në zemrat e tyre dhe vëshët e tyre, ndërsa në të pamurit e tyre ka një perde, e për ta ka dënim të madh.

8. Ka prej njerëzve që thonë: "Ne i besojmë All-llahut dhe jetës tjetër (ahiretit)", por ata nuk janë besimtarë.

9. (Përipiçen ta) mashtrojnë All-llahun dhe ata që besuan, por nuk mashtrojnë vetëkë pos vetes, dhe nuk e kuptojnë!

10. Në zemrat e tyre ka sëmundje, pra All-llahu ua shton sëmundjen, dhe pësojnë dënim të dhembshëm për shkak se përgënjenin.

ULUSLARARASI BALKAN KONGRESİ

“Balkan Milletleri Arası Etkileşim”

24-26 Nisan 2008 Tekirdağ

SONUÇ BİLDİRİSİ

Topraklarının yaklaşık %5'i Balkan bölgesinde yer alan Türkiye, sadece coğrafik açıdan değil, aynı zamanda tarihsel ve sosyo-kültürel anlamda da bir Balkan ülkesidir. Türkiye, Balkanlar coğrafyasında yaklaşık 500 yıl hüküm sürmüş olan Osmanlı İmparatorluğunun mirasçısı olarak, bu coğrafyada yaşayan milletlerle derin tarihsel ve sosyo-kültürel bağlara sahiptir.

Osmanlı İmparatorluğunun zayıflayıp Balkanlar'dan geri çekilmeye başlamasıyla birlikte bu coğrafyada Anadolu'ya doğru göç dalgaları başlamıştır. Balkan Türklerini, Müslüman Arnavutları, Boşnakları, Torbeşleri ve Pomakları Balkanlar'dan Türkiye'ye taşımış olan bu göç dalgaları günümüz Türkiye'sinde yaklaşık 7 milyon olarak tahmin edilen Balkan kökenli bir nüfus yaratmıştır. Türkiye'deki Balkan kökenli insanlar, geride bıraktıkları akrabaları ile ilişkileri ve bağları günümüzde de devam ettirmektedirler. Dolayısıyla, Türkiye ile Balkan ülkeleri ve milletleri arasında sıkı ve canlı ilişkiler mevcuttur.

Günümüz Balkan ülkelerinde yaklaşık 1,5 milyon Türk ve Türklerin de dahil olduğu yaklaşık 9,5 milyon Müslüman nüfus yaşamaktadır. Balkanlar'da yaşayan Türk ve Müslüman topluluklar Türkiye'ye karşı

olumlu düşünceler besliyorlar. Türk devleti ve kamuoyu da, var olan köklü tarihsel ve sosyo-kültürel bağlar nedeniyle Balkanlar'daki bu akraba toplulukları dost olarak görmektedir. Bu nedenle, özellikle kriz, çatışma ve baskı dönemlerinde hem devlet hem de kamuoyu düzeyinde Türkiye'nin bu insanlara olan ilgisi son derece yüksek olmaktadır. Bunun en canlı örneği, yakın zamanda yaşanılmış olan Bosna ve Kosova savaşlarında görülmüştür.

Balkanlar, derin tarihsel ve sosyo-kültürel bağlar ile ekonomik ve siyasal ilişkiler bakımından Türkiye için son derece önemli bir bölgedir. Balkanlar bölgesi, Türkiye'nin Avrupa'ya açılım yoludur. Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasındaki bağlantı yolları bu bölgeden geçer. Balkanlar'da barış ve istikrar ortamının var olması, hem Türkiye'nin güvenliği hem de Avrupa ile olan ekonomik ve siyasal ilişkilerin aksamaması açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, 1923'ten bu yana Türk dış politikası, Balkan coğrafyasında istikrar ve barış ortamının var olmasını istemiş ve bunun için sürekli olarak bölge ülkeleri ile işbirliği kurma yollarını aramıştır.

1990'lı yıllar, Soğuk Savaş döneminin sona erdiği ve sosyalist rejimlerin yıkıldığı bir dönem oldu. Bu dönemde Balkan ülkeleri ve toplumları köklü bir değişim-dönüşüm sürecine girdiler. Yugoslavya'nın parçalanmasıyla birlikte bölgede yeni devletler ortaya çıktı. Bu tür radikal gelişmeler bölgedeki devletler arası ilişkileri derinden etkiledi ve yeni sorunların ortaya çıkmasına neden oldu.

Ayrıca bir başka önemli gelişme, eski sosyalist ülkelerin rejim değişikliği sonrasında Avrupa Birliği ile entegrasyon sürecine girmeleri oldu. Slovenya 2004'te, Bulgaristan ve

Romanya ise 2007'de Avrupa Birliğine katıldılar. Hırvatistan ile Türkiye, halen Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerini sürdüren iki Balkan ülkesidir. Arnavutluk, Sırbistan, Makedonya, Karadağ ve Bosna-Hersek devletleri ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler İstikrara ve Ortaklık Anlaşmaları çerçevesinde yürütülmektedir. 1981 yılından beri Avrupa Birliği üyesi olan Yunanistan ise, bu konuda, diğer Balkan ülkeleri ile paylaşabileceği büyük tecrübelere sahiptir.

Tüm bu yaşanan köklü değişim-dönüşüm süreci beraberinde yeni ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel problemleri gündeme getirdi. Bu problemlerin en yıkıcısı ve acı vereni kuşkusuz yaşanan savaşlar oldu. Bu savaşların kötü anıları halen yaşamaya devam ediyor ve problemlerin çözümünü zorlaştırıyor. Dolayısıyla barış, demokrasi ve istikrarın inşası, Balkanlar için önemli bir konu olmayı sürdürüyor.

Tüm bunlardan dolayı Balkanlar hakkında doğru ve objektif bilgi sahibi olmak, Balkan milletleri arasında yanlış önyargıları ortadan kaldırmak, Balkanlar'daki Osmanlı mirasını ortaya çıkarmak, bölgeye yönelik stratejik vizyon geliştirmek, bölgede barış, demokrasi ve istikrarın inşası sürecine katkı sağlamak ve özellikle Balkan milletler ile sıkı etkileşim ve iletişim içinde bulunmak gerekir.

Böyle bir ihtiyaca cevap verebilmek amacıyla "*Balkan Milletleri Arası Etkileşim*" konulu "*Uluslararası Balkan Kongresi*" Tekirdağ Valiliği, Doğu-Batı Trakya Belediyeler Birliği ve TASAM işbirliği tarafından 24-26 Nisan 2008 tarihlerinde Namık Kemal Üniversitesi'nde düzenlenmiştir. Kongrenin gerek demografik gerekse coğrafi açıdan Balkanlar ve

Anadolu'nun kesişme noktası olan ve bir Balkan şehri olan Tekirdağ'da düzenlenmesi ise kongreye ayrı bir anlam ve özellik katmıştır.

Kongreye 11 ülkeden 44 konuşmacı, devlet adamları, diplomatik temsilcileri ve çok sayıda Balkan kökenli sivil toplum kuruluşları temsilciler katılmıştır.

Kongrede ortaya çıkan bilgileri, verileri ve değerlendirmeleri kalıcı hale getirmek için bir sonuç raporu ve kitap hazırlanarak ilgili kurum ve yetkililere gönderilecektir. Kongrenin kitaplaşması, bu toplantıya emeği geçenlerin çalışmalarını daha anlamlı kılacaktır.

Düzenlenen bu kongre neticesinde aşağıdaki konularda temel ortak görüş birliği oluşmuştur.

- 1) Balkanlar'da barış, demokrasi ve istikrarın geliştirilmesi için ortak çalışmalar yürütülmelidir.
- 2) Balkanlar'da siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda işbirliği ilişkileri geliştirilmelidir.
- 3) Balkanlar'da çok kültürlü bir arada yaşam savunulmalı ve geliştirilmelidir.
- 4) Farklılıklara toleransa en fazla ihtiyaç duyulan bölgelerden biri olan Balkanlarda ortak tarihsel ve kültürel paydalar, halen hüküm süren şartlar çerçevesinde mümkün olabileceğine korunmalı ve geliştirilmelidir.
- 5) Balkan milletleri arasında ayrışmalara ve çatışmalara neden olan "öteki"ni dışlamaya ve baskı altına almaya yönelik

- radikal siyasal projelere karşı “öteki” ne saygı gösteren “birlikte yaşam projeleri” geliştirilmelidir.
- 6) Balkanlar’da sorunların ve anlaşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözümü savunulmalıdır.
- 7) Balkan milletleri arasında çeşitli nedenlerle ortaya çıkmış olan olumsuz önyargıların önüne geçilmeli ve bunun için sağlıklı iletişim ağı oluşturulmalıdır.
- 8) Balkan ülkeleri arasında mevcut olan çok sayıdaki işbirliği, diyalog, iletişim ve eğitim kanallarına köprü olacak bir sivil toplum forumu oluşturulmalıdır.
- 9) Bölgede var olan hem kamu destekli, hem özel strateji ve düşünce kuruluşları arasında diyalog geliştirilmelidir.
- 10) Balkan ülkelerinin Avrupa Birliğine entegrasyon süreci desteklenmeli ve bu konuda ortak çalışmalar geliştirilmelidir.
- 11) Tek partili sosyalist rejimlerden çok partili demokrasiye ve piyasa ekonomisine geçiş sürecinde ortaya çıkan problemlerin aşılması için ortak çalışmalar yapılmalıdır.
- 12) Yaşanılan savaşlar ve çatışmalar nedeniyle mülteci durumuna düşen insanların geri dönüş süreci desteklenmeli ve bunun için ortak çalışmalar yürütülmelidir.
- 13) Balkan milletlerinin ekonomik refahının geliştirilmesi amacıyla ortak çalışma alanları tespit edilmelidir.
- 14) Şu anda hala kesin çözüme ulaşmadığı anlaşılan ve üzerinde oy birliği bulunmayan bazı konuların, örneğin Kosova, Bosna-Hersek, Makedonya gibi konuların üzerinde değişik görüşler kongrede ortaya atılmış ve bunların ülke temsilcilerinin birbirlerini daha iyi anlamalarına yardımcı bir ortam oluşturduğu görülmüştür. Benzer diyalog ortamları gelişerek devam etmelidir.
- 15) Türkiye’nin Balkan ülkeleri ve milletleri ile olan tarihsel ve kültürel bağları canlı tutulmalı ve sofistike uygulamalarla daha da güçlendirilmelidir.
- 16) Uluslararası Balkan Kongresi değişik ve güncel konular altında devam ettirilmelidir.

Kongreye Kurumsal Veya Ekonomik Destek Veren Kurum Ve Kişiler

T. C. Başbakanlık Tanıtma Fonu

T. C. Dışişleri Bakanlığı

T. C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA)

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)

Şarık TARA

Hasan Yelmen Eğitim Vakfı

Rumeli Türkleri Vakfı

Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği

ÇAMERIA GÜNLERI YAKLAŞIYOR
27 Haziran Çameria Soykırım Günü

**ATHINO-FANARITËT;
PËRPINË SHQIPTARËT ÇAMËR,
JANÍNAS, TEJGRAMOZÍTË**

Ibrahim D. Hoxha

Synimi kryesor i kryqtarëve athino-fanariotë ka qenë dhe mbetet shndërrimi në grekër i shqiptarëve të krahinave fqinje. Meqë pengesën kryesore në këtë drejtim e përbënin shqiptarët islamikë, pre e tyre u bënë pikërisht këta. Mjetet kryesore që përdorën e që po përdorin ende për tjetërsimin e përkatësisë së tyre kombëtare kanë qenë –dhe janë- kishat, manastirët e shkollat. E kur me këto mjete nuk arritën pikësynimin e vet, për t'i zhdukur prej trojeve të veta stërgjyshore dhe për t'ua grabitur ato troje, vunë në përdorim armët.

Yanya Fethiye Camii

Goditjet e kryqtarëve athino-fanariotë për zhdukjen e shqiptarëve islamikë skajorë jugorë: çamër, janinas etj, nga trojet dhe

vatrat e veta kanë qenë të kahershme; sidomos që nga viti 1854 e këndeja ato u bënë përherë e më të shpeshta e gjithnjë e më masive e më të egra. Megjithatë shqiptarët islamikë të krahinave të sapopërmendura, falë trimërisë e vetëmohimit të tyre, kishin mundur t'i përballonin valët e përpirësve. Po, duke qenë ngaherë e më të pakët e gjithnjë më të pafuqishëm përballë mësyësve, gjëmën përfundimtare nuk mund ta shmangnin për gjithnjë.

Gjatë 10 muajve: qershor 1944, mars 1945 kryqtarëve athino-fanariotë. të prirë nga priftërinjtë dhe zyrtarët e çdo shkalle kryqtare, Çamërinë e shndërruan në një det të vërtetë gjaku, në të cilin mbytën mijëra fëmijë, pleq, plaka dhe këdo që mundën të shtinin në dorë. Me qëllim që të paraqitet një pasqyrë e gjëmës së shkaktuar nga kryqtarëve athino-fanariotë ndaj shqiptarëve islamikë çamër, janinas e tejgramozitë, duket e domosdoshme të përmenden qoftë dhe vetëtimthi ngjarjet në rrjedhën e tyre historike.

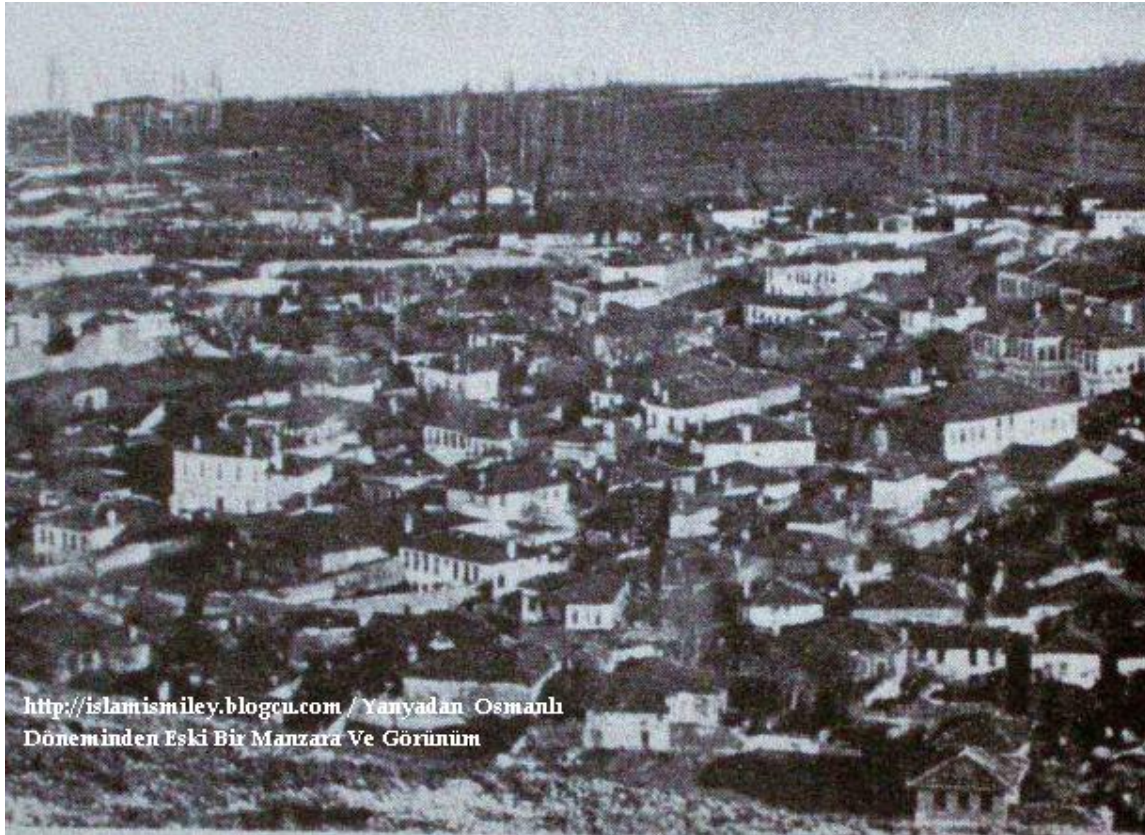
1. Më 1854 një armatë kryqtarëve athino-fanariote e komanduar nga gjenerali greko-shqiptar, apo më saktë i greqizuar nëpërmjet fesë së njëjtë me atë të grekëve

Theodhori Griva, me kryqin në të majtën dhe me shpatën në të djathtën u vërsulën hijërisht nëpër Çamërinë Jugore dhe të Mesme. Duke përfituar nga mësymja hajdutçe, mundën të vërshonin deri në rrjedhën e Kalamait.. Grabitën egërsisht dhe përzhitën shtazërisht çdo gjë që gjetën përpara. Çamëria dhe të zotërit e saj, çamërit mundën t'i shporrnin gjakataro-cubat kryqtarë athino-fanariotë vetëm me ndihmën e fqinjëve të tyre veriorë, kryesisht të lebërve që vrapuan të parët.

2. Duke vazhduar me kokëdhëndësi dhe etje prej të tërbuari, në shkurt-mars 1878 kryqtarët iu vërsulën sërish Çamërisë dhe Labërisë. Mirëpo edhe asaj here u derdhën përlesh dhe u kthyen të qethur.

3. Në prill 1897 ata, duke valëvitur kryqin, zhveshën sërish shpatën. Përsëri ishte Çamëria që rënkoj nga shqelmat e kryqtarëve athino-fanariotë, dhe ishin po çamërit islamikë ata që u rrënqethën nga kafshimet e tyre..

me mësyetit u përballën me trimëri shëmbullore.. Po, duke qënë më të pakët dhe të keqarmatosur, pas gati një muaj qëndrese u shtrënguan të tërhiqeshin në fortesën e Bezhanit. Pas 5 muajve të tjerë mbrojtjeje, të dyja njësitë ushtarake në

4. Në mugëtirën e paraditës së 18 tetorit 1912 luftanijet e kryqtarëve athino-fanariotë shprazën papritmas mbi Prévezë e Sallahórë breshëritë e pandërprera të topave "Krup"; njëherit me ta, njësitë e këmbëorisë së armatosur deri në dhëmbë nga uzinat e Putillóvit si edhe ato të artilerisë që ishin rreshtuar gjatë vijës kufitare ndërshtetërore greko - osmane, mësynë dhe kaluan në tokën shqiptare brenda kufirit në fjalë. Si me një çakmak të vetëm, tërë anëdeti jonik dhe anëgjiri Prévezë-Nartë si edhe brezi tokësor nga anëgjiri e deri në Mecovë u përflakën dhe u përzhitën. Taburët e njësisë ushtarake të shërbimit të detyruar dhe ata të njësisë së përbërë prej rezervistësh shqiptarë gjysmë të armatosur të mbledhur ngutësisht në Anënuja, Marat, Pesë Puse e kudo gjetkë,

fjalë që përbënin Kollordunë (truparmatën) III osmane me qendër në Janinë, të vëna përballë 6 njësive kr.. a-f., u shtrënguan të pranonin mundjen. Hijenat kryqtare athino-fanariote u vërsulën bishërisht mbi shqiptarët dhe kamjen e tyre. Së pari u vunë thikën atdhetarëve më të njohur islamikë çamër e janinas.

Pasuritë e tyre të luajtshme dhe të paluajtshme u grabitën pa kurrfarë ndrojtjeje.. Brenda një gjysëm ore në vendin e quajtur "Liver" -në përruan poshtë fshatit Selan- u therën dhe iu shtyp koka 100 atdhetarëve krerë vetëm prej Paramithie dhe fshatrave të rrethit përkatës. Therje të tilla masive kryqtarët bënë edhe në qytetet dhe rrethet e tjera të Çamërisë. Dhe, po të mos kishte

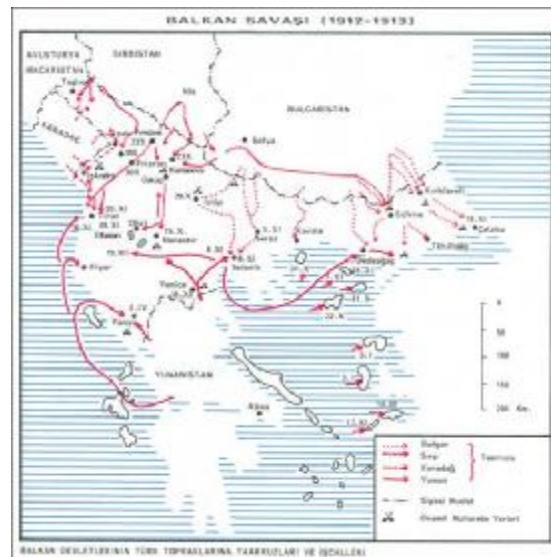
patur njëfarë ndërhyrjeje të vakët nga qeveria italiane e ajo austro-hungareze, gjaku do të kishte vajtur deri në gju dhe shfarosja e popullatës shqiptare islamike do të kishte qënë tërësore që asokohe.

Yanya'da Türk Evleri

Për përmbushjen e prapësive të tyre - zhdukjen e shqiptarëve islamikë çamër, janinas etj.- kryqtarët s'linin rast t'u shpëtonte nga dora. Duke shfryrë dufin që po i mbyste për shkak të dërrmimit të ushtrisë së tyre pushtuese në fushat e Anadollit Perëndimor, u vërsulën egërsisht mbi shqiptarët islamikë çamër, janinas etj. Qindra e qindra prej tyre u rrahën për vdekje, u zvarrisën rrugëve dhe u dergjën binxave të burgjeve; nuk ishin të pakët ata që u therën aty-këtu. Megjithatë asgjësimin përfundimtar të shqiptarëve islamikë kryqtarët athino-fanariotë ende nuk e arritën dot. Shkak tjetër për zhdukjen përfundimtare të çamërve dhe shqiptarëve të tjerë islamikë brenda shtetit grek zunë shpërthimin dhe vazhdimin e luftës greko-italiane: tetor 1940-prill 1941. Duke filluar prej pragut të shpërthimit të luftës në fjalë dhe në vazhdim të saj, tërë meshkujt shqiptarë islamikë u rrëmbyen prej

horofillakëve dhe u mbyllën në çarqet shfarosëse të ngriturnë ujdhezat egejike, madje edhe pranë Athinës së "qytetëruar"(!!!?). Mjerisht tanimë mungojnë dëshmitarët që i hoqën mbi kurriz kafshëritë kr. a-f., po kujtimet e tyre të shkruara i kemi ruajtur.. Riza Nexhip Kali (dtl. 1906) nga Paramithia shënon: "Kudo që na gjëjën, horofillakët na mbërthejën e dikue na hequr xarrë-xarrë, na mbllijën nëpër katonje ku na zihej frima. Kur horofillakët na mundojën e na poshtërojën kështu, priftërinj dhe të krishterë vëndës e grekër të ardhur, që ne u keshëm mbarë shpirtin me bukë, mblidheshin rreth e rrotull e na përqeshjën. Pas ca orësh na qitën atej gjisëm të vdekur; na lidhën me litarë në vargje edhe nga 100 e ca vetë e na nisën për internim. Gjatë tërë udhëtimit nuk na i ndajën shkopin, gllupën e dípshikun e dufeqit. Na goditjën ku u vinej më kollaj.

Balkan Savaşlarındaki askeri harekellilik

Nëpër çdo fshat a qutet që na shkojën, të dia anët e udhës mbloneshin me njerëz të xhinosur; na shajën me fjalët më të flliqura për flamurin, kombin e Shqipërinë; na pështijën e na goditjën me ç'u zi dora: gurë, ve e perime të prishura. Horofillakët u thoshën: "Binuni, se janë robër; i kemi zënë në luftë". Në kotecet ku na mbllijën, na ipjën nga një lugë lëng fasulesh a

lakrash pa artsi". Prej mungesës së ushqimeve e sidomos nga sëmundjet -pasi ishin lënë pa kurrfarë kujdesi mjekësor- të mbyllurit nëpër ato çarqe po shuheshin ca nga ca nga ora në orë dhe nga dita në ditë. Nga shfarosja tërësore i shpëtoi vetëm mësymja e ushtrive gjermane e bullgare. Në gjysmën e 10-ditshit I të prillit 1941 njësi të atyre dy ushtrive goditën e brenda 2-3 ditëve përgjunjën ushtrinë kr. a-f... E dërrmuar në mënyrë të pandreqshme, ushtria kr. a-f. u detyrua të hidhte armët e veta të stërgjakosura dhe vetë shteti grek u ndë nën këmbët e fitimtarëve. Kjo ngjarje u dha mundësi çamërve islamikë të mbetur ende gjallë në kurthet egjeike të shfarosjes që të shpëtonin nga vdekja e pashmangshme. Mirëpo kryqtarët nuk i shqetësonte prania e atyre që u kishin dhënë hundët në duar dhe i mbanin si qenin në shkardhë, po prania e çamërve në trojet e veta stërgjyshore. Për të zhdukur përfundimisht çamërit nga vatrat e veta, kryqtarët me kryeministrin Rralli, gjeneralët Çollakogllu, Kaçimitro e krerë të tjerë si Sofuli, Papandreu etj., u bënë bashkëqeveritarë me nazistët dhe ngritën armatën e vet të posaçme nën emrin: Ethnikon Omadhon Elinon Andarton (Çetat Andarte Kombëtare Greke), betimi i pjesëtarëve të së cilës ishte: "jeniçi sfai" (therje të përgjithshme); në krye të saj vunë të mirënjohurin e vet të hurit e të litarit, një nga gjakatarët më të egër, ish- majorin Napoleon Zerva. Për vendstrehim të saj zgjodhën humbëtitrat e Sulit, me qëllim që prej andej të vërsuleshin nëpër Çamëri sa më shpejt dhe sa më lehtë. Prej korrikut të vitit 1942 -kur u ngrit- e deri në fillim të 1944-s në atë armatë u grumbulluan lloj-lloj keqbërësish të shkrepur për gjak, grabitje e gjithfarë ligësish të tjera. Me goditjet e disahershme, në muajt qershor-gusht 1943 njësite të fuqishme andartësh kishin mundur të vrisnin dhe të zbonin të mbeturit nga fshatrat Dhrohomi e Gardhiq. Po, që zhdukja tërësore e çamërve të bëhej sa më egërsisht -doemos me porosi të krerëve të vet- më 29.2.1944 me më të lemeritshmit e

tyre të grumbulluar në regjimentet X, XVI e XXXX të kryesuar përkatësisht nga majorët çantallinj: Stefanidhi, Kranjai e Agora, N. Zerva ngriti divizionin X, të quajtur "mirarhija tu thanato" (divizioni i vdekjes); në krye të tij vuri të ngjashmin me vetëveten, n/kolonelin çantalli, Vasil Kamarën. Pas aq e aq goditjesh të herë pas herëshme gjatë viteve 1942-1943 dhe gjatë 6-mujorit I të vitit 1944, të 3 regjimentet e mirarhija tu thanato u vërsulën hijenërisht kundër shqiptarëve islamikë në mbarë Çamërinë. Të prirë nga vet dhespoti i mitropolisë së Paramithisë dhe priftërinjtë nënurdhësa të tij, më 27.6.1944 u derdhën nëpër qytetin në fjalë dhe çelën kështu të parën thertore masive; regjimenti i Kranjait u bë kryetherësi. Të pasnesërmen regjimenti i Stefanidhit u sul në Karbunar, Margëllëç e Luarat dhe përpiu këdo që s'kishte arritur ende të mërgohej; ishte kjo thertorja e dytë masive; kurse të tretën masive e çeli më.

Unutalanlar

28.7.1944 tesaradhekahton sindagma (regjimenti XXXX) i Agorës dhe i zv. të tij, major Papanikës në Pargë. Ata çamër islamikë që kishin besuar gënjeshtat e priftërinjve dhe "miqve" grekë u therën të parët; me jetën e vet e paguan edhe tërë të mashtruarit prej të gënjyerve bashkëqytetarë a bashkëfshatarë. Cilit a cilës i fluturonte koka, cilit a cilës i shpërthenin zorrët, cilit a cilës i qiteshin sytë, cilit a cilës i pritëshin gjymtyrët. Cili a cila vraponte e nuk kapej dot, grihej me breshëri plumba mitralozësh, pushkësh e

revolverësh. Bërtitjet lemeritëse dhe rënkimet rrënqethëse ndiheshin gjithandej. Urrejta e tyre kryqtare arriti deri atje saqë dikë ta digjnin për së gjalli; një prej tyre ishte edhe gruaja 28-vjeçare, Sanije Bollati nga Paramithia. E mbetur përgjysëm e gjallë, duke mos patur kurrfarë mjekimi, u mbulua nga krrimbat dhe kështu shoi me lemeri të patreguar pas 3-4 ditësh. Me hijenësi ende të paparë gjer asokohe u shqyen dhrohomitët e gardhiqasit që u kapën në Paramithi. Prej tyre nuk shpëtoi askush. Shkaku i atij polifemizmi aq të egër ishte ah-u që ata i përcëllonte që një vit më parë, për shkak të qëndresës tejet burrërore që ata kishin bërë për mbrojtjen e fshatrave të veta. Tërë fëmijët dhe gratë që më 27 qershor mundën të shpëtonin, duke u fshehur 1-2 ditë, u mbyllën nëpër biruca dhe vende të tjera, ku nga sëmundjet dhe papastërtia e plotë vdisnin nga dita-në ditë e nga ora në orë. Luftëtarët e pakët që u tubuan ngutësisht ca aty e ca këtu nuk ishte e mundur ta ndalnin e aq më pak ta zmbropsnin dallgën shfarosëse EOEA-site. Javë pas jave ato grupthe pasi linin në vendluftime si dëshmitarë disa nga bashkëluftëtarët më trima, shtrëngoheshin të tërhiqeshin nga vendluftimi i mëparshëm në të pastajmin, duke lënë kështu detyrimisht nën thundrat e përbindshave njërin vendbanim pas tjetrit. Thika EOEA-site ishte mjeti më i përdorshëm; shtatzënave u çahej barku, fëmijëve u pritej koka, pleqve e plakave e kujtdo tjetër që kapej u zihej fryma apo u shtypej kryet me pllaka shkëmbenjsh. Edhe qëndresa gjatë rrjedhës së lumit Kalama nuk zgjati më tepër se 15-20 ditë.. EOEA-sitët kaluan në veri të rrjedhës dhe pas fare pak ditësh, natën e 21-22 shtatorit 1944 regjimenti i 24 EOEA-sit i komanduar nga majori çantalli, Ili Kaçua, mundi të futej në Filat; vartësit e tij vrisnin a thernin cilindo a cilëndo që gjenin përpara. Të nesërmen dhe ditët në vijim çdo shqiptar a shqiptare islamike mbetur ende gjallë, e mbyllnin nëpër bimësa dhe pas 2-3 ditësh grupe-grupe të lidhur varg njeri me tjetrin,

i shpunë në vendet e paracaktuara jashtë qytetit dhe i grinin me thika e plumba. Rreth 15-20 dhjetorit 1944, gjatë disa ditësh me shi të dëndur të pandërprerë, kur dukej "sikur ish çarë qielli" dhe nëpër një të ftohtë të llahtarshëm, EOEA-sitët, duke mos patur shteg tjetër, dëbuan kë kishte mbetur ende gjallë nëpër birucat e Filatit dhe të Paramithisë; gati 360-370 vajza, gra, fëmijë e plaka i vunë me shkop përpara dhe, duke mos ua ndarë atë nga kurrizi, i lëshuan hej nëpër pllajën malore të Shëndëlliut dhe grykën shkëmbore Koskë-Vërvë. Të lënë në një vend kur bora arrinte gati në një metër trashësi, kur shiu binte "si krahu" dhe murlani ushtonte e uturinte si i marrë, duke mos e ditur vendin për të dalë këtej kufirit, 25 vetë - kryesisht fëmijë rreth 10-vjeçarë, ngrinë nga të ftohtit; ndër ta edhe e mbesa e myftiut të Paramithisë, e vetmja e mbetur ende gjallë.

Yanya Mustafa Efendi Camii

Në fillim të 1945-s EOEA-sitët avulluan prej Çamërie; njësi të ushtrisë ELLAS-ite i vunë përpara si dhitë e egra dhe i flakën nëpër ujdhezat jonike. EAM-i ftoi menjëherë çamërit të riktheheshin në vendbanimet e tyre dhe njëherit urdhëroi këshillat përkatëse të ngritura pas shporrjes së EOEA-sitëve që të kthyerve t'u jepnin çdo ndihmë të mundshme për të rifilluar jetesën në kushte lirie. Çamërit, të cilët po dergjeshin aty-këtu në mjerim e vuajtje e

që po shuheshin nga dita në ditë, s'kishin udhë tjetër, veç kthimit. Brenda pak javëve çamërit mbuluan tërë trevën në veri të rrjedhës së Kalamait; dyshimi që i brente bëri që për matanë rrjedhës të nguronin. Mjerisht në fillim të marsit 1945 gjëndja ndryshoi rrëmbimthi. Për kushte apo rrethana që dihen, EAM-i dhe ELLAS-i pranuan marrëveshjen me fuqitë kundërshtarë: mbeturinat e ushtrisë greke të përzëna tok me mbretin në maj 1941 si edhe me njësitë deri atëherë bashkëvepruese me nazistët e sapoikur. Sipas saj EAM-i, me mendjelehtësinë më fëmijënore, pranoi që ELLAS-i (ushtria nacionalçlirimtare greke) të çarmatosej. Kur njësitë e saj po grumbulloheshin në aerodromin e Janinës dhe po dorëzonin armët, në hapësirën papritmas mbi ta u shfaqën gjuajtës-bombarduesit anglezë të mbretit grek.. Duke u vërtitur sa andej këndeje, shpraznin breshëri të pambarim plumbash dhe bombash mbi masën që vishte tërë fushën.

Kërrdia merret me mend; ata që shpëtuan u bënë çep e këmbë. Të vënë menjëherë në dijeni mbi sa ndodhi në aerodromin e Janinës, mbeturinat EOEA-site të shpërndara bishtë-bishtë nëpër ujdhezat, qitën sakaq zverk si breshka nga guaska; në errësirën e mbrëmjes së asaj dite të mynxyrtë(5 mars 1945) zbritën në anëdetin çam dhe iu vërsulën tërbimthi çamërve islamikë dhe pjesëtarëve të vendkomandave të pakta ELLAS-ite. Brenda 3 ditëve shumica dërrmuese e çameve dhe çamërve islamikë kishte mbaruar nën tehat e thikave, kamave dhe sëpatave të EOEA-sitëve. Valës grirëse mundën t'i shpëtonin vetëm ata që, duke vrapuar, arritën të kalonin brenda kufirit shtetëror greko-shqiptar.

Organizata e Kombeve të Bashkuara, trashëgimtarja e drejtpërdrejtë e Lidhjes së Kombeve -e cila në vitet 1913 e kishte mbyllur atë popullatë në burgun grek, të ngjashëm me zgavrën polifemike - nuk deshi të shihte lumenjtë e gjakut e as të dëgjonte klithmat, rënkimet, vajtimet e mjerimet e saj.. Dhe ç'është edhe më keq, se ajo edhe sot e kësaj dite, kur çirret e ngjiret për drejtësi e liri, vetëm për shqiptarët islamikë çamër as që do të dijë. Është detyra e saj që ta shtrëngojë qeverinë e sotme greke të dënojë pararendësit e vet fajtorë, të mundësojë kthimin e çamërve dhe të përzënëve të tjerë në vatrat e pronat e tyre, duke u njohur atyre të drejta të barabarta me ato që pakica grekfolëse gëzon në shtetin shqiptar.

Nëse BE-ja s'e bën, detyrën e vet, atëherë asaj i pëlqen të mbajë në gjirin e vet një qeveri gjakatare, drejtësi e lirimohuese.

ARNAVUTLUK'TA KOMÜNİZM SONRASI DİNLERİN YAYILMASI VE GELİŞMESİ

2.Bölüm

A- Arnavutluk'ta Din

b. 1054'e kadar Arnavutluk'ta Hıristiyanlık

Bu asırlar da batı ve doğu Roma arasında ihtilaf giderek artıyordu ve bunu en çok hisseden ülkelerden birisi de Arnavutluk idi. Batı Roma doğudan elini tamamen çekmek istemiyordu ve Arnavutluk'a baskı uygulamaya başlamıştı. Bir yandan da Arnavutların, kendilerini de Katolik olmaları bakımından hem de uzun süredir Romanın egemenliği altında kaldıkları için Ortodoksluğa ve Bizans'a meyilleri yoktu. Bu zaman içinde dini yapılanma ve sistemleşmeye bakacak olursak Draç metropoliteni III. Leon "Taktikon"unda 733 yılında 8 piskoposluktan oluştuğunu anlatılır (Parisinus codex). Bunlar sırasıyla Thamn, Skampa, Liknidha, Amantia, Bylis, Atradha, Avlona (Vlora), Akrokeravnisa. Büyüklük olarak ta Ekümenik patrikhanede Draç metropoliteni 15 sıradadır. Bir manada yeni din burada sistemli bir şekilde yayılıp fonksiyon görür.¹

İllyrium (İlirya) dediğimiz bölge çok önemliydi. Çünkü Roma ve Bizans eyalet (Latince praefectura praetorio) merkezinden sonra büyüklük olarak İlirya praefectura'sı geliyordu ki bu Yunanistan ve orta Balkanları kapsıyordu ve manada da bir güç dengesi oluşturuyordu.² Hem siyasi hem de teolojik bakımından çalkalanan Roma imparatorluğu şimdi

1

<http://www.ortodoxalbania.org/Shqip/histori/BH%20Book2.htm>

² Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995, s, 32

resmi manada olmasa da ayrılmış durumdadır. 869 yılındaki İstanbul'da toplanılan konsilde Patrik Photius; "Kutsal Ruhun hem Baba'dan, hem de Oğul'dan çıktığını" kararını reddettiği için kiliseden "aforoz" edilirken kendisi yeni bir konsil toplayıp (İstanbul 879) "Kutsal Ruh'un sadece Baba'dan çıktığını" karara bağlamıştır. Bu imparatorluğun sadece siyasi manada değil, teolojik açıdan da ayrıldığını gösteriyordu. Ancak bu resmi olarak dünyaya açıklanmamıştı.³

Arnavutluk'ta Ortodoks Kilisesi Merkezleri

İmparatorluk tahtına, Ortodoks dinine mensup imparatorlar geldiği için, Arnavutluk'ta, insanlara Ortodoksluk lehine propaganda yapılıyordu. Katoliklik, Papalık ve Roma merkeziliğin aleyhinde de propaganda yapılıyordu ve insanlar Konstantinopol'a "daha sıcak" bakmaya başladılar. Arnavutluk iki imparatorluğun ortasında bulunduğu için hem siyasi, hem ekonomik hem de kültürel açıdan çok istifade etti.

Bu asırlarda tartışılan konulardan ikona, konsiller, üçlük gibi konular olup bunlar teolojik manada iki kilise arasındaki ihtilafı derinleştirdiler.⁴ İkon konusu

³ M.Ş ahin, Sümeyra, a.g, s, 16

⁴ Ministria e Arsimit, a.g.e, s, 39

gerçekten büyük tepkiler ve tartışmalar yaratmıştır ve sırf bu konu için 787 yılında yapılan İznik konsilinde duanın resme değil, resmin temsil ettiği kişiye hitap ettiği karara bağlanmıştır. Çekişme 842 yılında, imparatoriçe Theodore'nin Bizans imparatorluğu'nda ikonlara saygı gösterilmesi gerektiği ilan etmesiyle sona ermiştir. Roma'da ise böyle bir konu tartışma konusu bile olmamıştır.⁵ Ama bunlar arasında çatışma olunca, bundan Arnavutluk de etkilenmiştir.

VI. asırlarda Slavların da gelişiyile Arnavutluk'ta kilise ve Hıristiyanlık hakkında pek net bilgi bulunmamaktadır.⁶ Tarihçiler Arnavutluğun dini hayatının ve aynı zamanda Slavların da Katolik olduklarını vurgulamaktadır. Hatta Bulgar kralı Boris'in 866 yılında Arnavutluk'ta vaftiz olduğu nakledilmektedir ve Bulgarlar paganizm dininden Katolikliği benimsediler ve Boris Roma'ya bağlandı. Bu vaka tarihi olaylarla da desteklenmektedir. 1018 yılında Bulgar Car Samuel Bizans imparatoru II. Vasilus tarafından mağlup gelip, II. Vasilus Ohrid piskoposluğun başına Yunan olan piskopos Theogilikati'yi getirip 1100 yılında tüm Arnavutluk'u ve güney İtalya'yı hedefliyordu.⁷ Burada nakletmemiz gereken diğer çok önemli bir husus da "Codex Purpureus Beratinus" denilen Berat kodikleridir (kutsal yazı gibi). Bunlar VI. Yüzyıldan başlar ve XVIII. Yüzyıla kadar birbirini takip ederler.

Scripta-continuae (ayrılıksız) dilinde yazılan bu kodik dünyanın en eski dört kodiklerindedir ve toplam 190 sayfadan oluşur. İçinde Matta ve Markus İncillerini içermektedir.⁸ VI. Asrında

Arnavut şehirlerinde Ortodoksluk yaygındı ve insanlar dinlerine çok düşkün idiler.⁹ Yukarıda da bahsettiğimiz gibi 732 yılında Arnavutluk Fener Rum Ortodoks kilisesine bağlandı¹⁰ ama Roma Arnavut kilisesini kendine katma umutlarını Tivar (Bugün Karadağ topraklarında) ve Ragusa metropolitlerde sürdürüyordu.¹¹ İki kilisenin arasındaki çatışmanın tek nedeni yetki mücadelesi değildi. Hıristiyanlığın yayıldığı alanın genişliği de farklılıklara neden oluyordu. Bu farklılıklar kendisini öğretisi alanında da göstermiştir. Slavların Balkanlara göçmesi ile birlikte Arnavut toprakları belli bir zaman Slavların işgali altında kaldı. Bu zamanda da tarih belgelere göre Slav menşeli birçok heretik olaylar oldu. Mesela bunlardan birisi "Bogomol" (Allah'ın sevgilisi) heretik yoldur. Bu X. Asrın ortalarında Bulgar bir papaz olan Bogomil tarafından ortaya atılmıştır ve Arnavut topraklarında da etkili olmuştur.¹² Doğu kilisesi'nin özünde demokratik bir taban vardı ve kilise topluluklarını oluşturan halkın görüşü, kilise örgütünün kendisinin daha önemli olduğu Batı'daki inançlar topluluklarına oranla, çok daha ağır basıyordu.¹³

⁵ Güngör, Ali İsra, *Vatikan Misyon ve Diyalog*, Alperen yay, Ankara 2002, s, 38

⁶http://sq.wikipedia.org/wiki/Religjioni_Krishter#Historia_e_Krishterimit_n.C3.AB_Shqip.C3.AB_riz

⁷ http://www.shqiperia.com/tr/besimet_fetare.php

⁸ http://www.shqiperia.com/lajme/28nentor2003/kodiket_shabani.php

⁹ Ministria e Arsimit, a.g.e, s, 42

¹⁰ D.İ.A, *Arnavutluk Maddesi*, cilt III., s 387

¹¹ Nesimi, Qani, a.g.e, s, 69

¹² Basha, Ali, *Neper Gjurmët e Islâmit*, Tiran 2000, s, 61

¹³ Benlisoy, Yorgo, Macar, Elçin, a.g.e, s, 26

c. Kilisenin Ayrılması

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi V. Asırdan başlayarak Roma imparatorluğunun iki kutbu olan Konstantinopol ve Roma siyasi, ideolojik, teolojik açıdan birbirinden farklı düşmüşlerdir ve bu silahlı çarpışmalara sebep olmuştur. Mesela bazı tarihçilere göre Bizans'ın düşüşünü Romanın tertip edip doğuya gönderdiği haçlı seferlerinden olmuştur. Yani iki kilisenin birbirine olan münasebetleri o kadar "iyi" idi ki; Romalılar İstanbul'u yağmalamayı göze alırlar. Ve bildiğimiz gibi 1054 yılında Roma kilisesinin kardinallerinden Humbert, Fener Rum Patrik olan Mechael Varularios'u ve Doğu kiliseyi heretik (sapkın) diye isimlendirdi. Burada ayrılık sadece sözde, akıllarda değil, resmiye dönüşmektedir.¹⁴ Şimdi de iki kilisenin temel ayrıldıkları konuları ele alalım:

- Katolik kilisesinde ayin Latince dilinde yapılır, Ortodokslukta ise Yunanca dilinde yapılmaktadır.

- Katolik kilisesi ekmek şarap ayinini uygular. Doğu kilisesi ise bunu kabul etmez.

- Katolikler ölü hayvanın etini ve kanını caiz kılarlar. Ortodokslar ise bunu kabul etmez.

- Katoliklerde günah çıkarma rahip'e işlenen günahları itiraf ederek vuku bulur, Ortodokslukta ise günah çıkarma; kilise tarafından belirlenen belli bir miktarda para cezası olarak uygulanmaktadır.

- Katoliklerde boşanma yoktur. Boşanma İncil'de yasaklanmıştır. Ortodokslukta ise sadece özel durumlarda boşanma gerçekleştirilir. Ayrıca Katolik'te Rahip ve Rahibeler hiçbir zaman evlenemez. Ortodokslukta ise böyle bir şey yoktur.

- Ortodoks Kilisesinde İkonalar bulunmaktadır ve insanlar bu İkonlara dua ederler. Katolik'te ise İkonalar yoktur. İnsanlar çarmıhtaki Mesih'e dua ederler.

- Her iki kilisede de vaftiz ayini vardır. Katoliklerde vaftiz sadece su ve alkolü vücuda serpererek yapılmaktadır. Ortodokslukta ise büyükler suya atlar, küçükler ise suya batırılarak yapılır.

- Her iki kilisede de heretik (sapkın) anlayışı vardır ve heretik olan kiliseden aforoz edilir.

- Katolikler İsa'nın doğumunu 25 Aralık'ta kutlarlar. Ortodokslar ise 6 Ocak'ta kutlarlar.

- Ortodokslardan biri vefat ettiği zaman Katolik mezarlığına defnedilemez. Katoliklerden birisi vefat ettiği zaman da Ortodoks mezarlığına defnedilmez.

- Katoliklerde ayinin resmi dili Latince olup Ortodokslarda ise her halkın dilinde yapılır.

- Oruç konusunda da her iki kilise de farklı bir uygulama görülmektedir¹⁵.

Vlora Katolik Kilisesi

¹⁴ Benlisoy, Yorgo, Macar, Elçin, a.g.e, s, 25–26

¹⁵ Nesimi, a.g.e, s, 47–50

3- Ortodoksluğun Arnavutluk'ta Teşkil Ettiği Yer

Kiliselerin ayrılmasından sonra batının merkezi Roma ve doğunun merkezi Konstantinopol olacaktır. Ortodoks tarafı da kendilerince kiliseler halinde ayrılacaktır. Bunlardan Kudüs patrikhanesi (I. Asırda Yakob tarafından kuruldu), Antakya patrikhanesi (M. 68 yılında Barnabas, aziz Petrus ve aziz Pavlus tarafından kuruldu), İskenderiye patrikhanesi (M. 62 yılında Markus tarafından kuruldu) ve Fener Rum patrikhanesini (Konstantin zamanında kuruldu 285–337) görmekteyiz. Ayrıca 867–886 yılları arasında Sırp Ortodoks kilisesi de kurulacaktır.

Berat Ortodoks Kilisesindeki ikonlar

Arnavutluk'ta bu günlerde tartışılan konulardan birisi de bu ülkenin, milletin kimliği doğuya mı (İslâm) yoksa batıya (Avrupa) mı ait olduğu konusudur. Konu akademik sahada yapıldığı için çok büyük önem arz etmektedir ama biz aşağıda da göreceğimiz gibi Arnavutluk daha M.S ilk asırlardan beri doğuya daha yakın olacaktır. Bunu siyasi açıdan bakacak olursak Ortodoks dini Bizans tarafından

IV. Asırdan 1204 yılına kadar desteklemektedir. Bahsettiğimiz gibi IV. Haçlı seferi İstanbul'u yağmalayarak Ortodoks kilisesinin nüfusunu zayıflatmayı ve Bizans'a son vermeyi hedefliyordu. Bu olaydan sonra hem Bizans devlet olarak zayıflayıp 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilecek hem de Fener Rum patrikhanesi balkanlardaki Ortodoks kiliselere yakın kalamayacak. Çünkü siyasi ve askeri desteği yoktur artık. Ortodoks Arnavutluk Ohri (Bugünkü Makedonya'da Ohrid şehri) başpiskoposluğuna bağlıydı. Osmanlılar İstanbul'un fethinden sonra genel politika olarak Ortodoks kilise'nin hamisi sıfatıyla Katolikliğe karşı Ortodoksluğu desteklediler. Ancak yine politik sebeplerden dolayı yine Arnavutluk Katolik kilisesine müsamaha gösterdiler.

Bu arada bazı Ortodoks Arnavutlar da güney İtalya'ya göçerek papanın hâkimiyetinde kendi özel kiliselerini devam ettirdiler.¹⁶ Bir anlamda bu asırlarda dinin ne kadar yaşanıldığını anlatmak ve tespit etmek de çok zor olmaktadır. Çünkü bu asırlarda, bu topraklarda savaşlar da yapılmaktadır. Başta VI. Asırdan başlayarak bu topraklar Slavların saldırıların altında kaldılar. XI. yüzyılda buralardan Norman'lar, haçlı seferler (ilk haçlı sefer 1095)¹⁷, Angevin'ler geçti ve Arnavut toprakları hem yönetim hem din açısından Bizans'tan koptular.¹⁸ Tabii bu asırlarda büyük bir değişim olmadı ama yine de en büyük şehirler, piskoposluklar, metropolitler Konstantinopol'a bağlı olup çoğunluk olarak tüm ülkeyi Ortodoks görmekteyiz. Bu bir yanda da, batının "kara çağında" Arnavutluğun hangi kısma mensup olduğunu göstermektedir ve bu kısım da Bizans'tır. Bu asırlarda VII. İznik konsilinde Ortodoks Draç metropoliteninden Niqifor'i görmekteyiz, Fotius'un düzenlediği 879 İstanbul sinod'ünde (konsil) Arnavutluk'tan yine

¹⁶ D.İ.A, a.g.e, s, 387

¹⁷ http://www.shqiperia.com/tr/besimet_fetare.php

¹⁸ Nesimi, a.g.e, s, 44 – 46

Durres metropoliteni Lukian (Lucian) temsil etmektedir. Yine Drinopol piskoposluğu İznik VII. Konsilinde Kozma (754–787) ve I. Vasili'yi (822) temsil etmektedir.¹⁹

Fener Rum patrikhanesi metropolitleri kendisine daha yakın görmek için Bizans'ın uyguladığı *Thema* politikası da çok yardımcı olmuştur. *Themalar* bölge olarak daha küçük olup onların yönetimini kolaylaştırıyor. Bu anlamda konuyu din açısından işleyecek olursak Fener Rum patrikhanesi Ortodoksluğu bu *Themaların* sayesinde hem daha fazla yaygınlaşabilirdi hem de metropolitleri daha kolay kontrol altında tutabilirdi. IX. Asrın başlarında ise muhtemel olarak Bizans kudretinin Ege ve Adriyatik kıyılarındaki en önemli üsleri olan Selanik ve Draç, civarlarındaki arazilerle birlikte özel *Thema*'lar olarak teşkilatlandırılmışlardır.²⁰

Drač metropoliteni XI. – XIII. asırlarda Konstantinopol patrikhanesine bağlıdır ve onu yöneten en önemli başpapazlardan Laurent (1025), Konstantin Kavasila (1180), Romano (1240) olarak bahsedebiliriz. Yine bu yüzyıllarda, Arnavutluk Fener Rum patrikhanesine büyük müzisyen aziz Joan Kukuzel, aziz Nifon ve aziz Nili Erihioti gibi insanlar vermiştir.²¹ Belirtmemiz gereken önemli bir unsur da Arnavut kilisenin ve din adamlarının Fener Rum patrikhanesine pek sıcak bakmamalarıdır. Arşivlerden de IX. asrın başlarında Arnavut din adamlarının ikonalara karşı oldukları diye rastlanmaktadır.²²

Ancak dördüncü haçlı seferin Bizans'ı almasıyla (1204) Arnavutluğa Fransız papazları getirdi ve burası bir misyonerlik merkezi oldu. Çünkü Arnavutluk hem doğunun kapısı, hem de Doğu ve Batı'nın köprüsü idi.²³ Doğu kilisesinin, Arnavutluk'a kattığı en büyük unsurlardan birisi kilise mimarisidir. Bugün de kiliselerin, antik binaların doğu tarzı gözümüze çarpar. Genelde asrılar boyu Adriyatik denizin ilk durağı olan Arnavutluk'ta batı ve doğu kültürü, siyaseti, askerisi, hayata bakışı burada buluşmuş, beraber yaşamış, çatışmıştır. Hıristiyanlığın Arnavutluğa getirdiği belki en önemli şeylerden birisi de hiç kuşkusuz sanattı. Gerek heykel gerek ikona yapımında burada yaşayan insanlar uzmanlaşmış ve bu sanatı çok iyi benimseyip günlük hayatlarında yansıtmaktadırlar.²⁴ Bugün de, o zamanın en büyük şehirlerin mimari yapısını incelediğimizde doğu kültürünün, Bizans'ın izlerini çok büyük rahatlıkla fark etmemiz mümkündür.²⁵

Korça Ortodoks Kilisesi

¹⁹

<http://www.ortodoxalbania.org/Shqip/histori/BH%20Book3.htm>

²⁰ Ostrogorsky, Georg, *a.g.e.*, s, 181

²¹

<http://www.ortodoxalbania.org/Shqip/histori/BH%20Book3.htm>

²² Basha, Ali, *Neper Gjurmët e Islâmit*, Tiran 2005, s, 61

²³ http://www.shqiperia.com/tr/besimet_fetare.php

²⁴ Ministria e Arsimit, *a.g.e.*, s, 67

²⁵ http://www.shqiperia.com/tr/besimet_fetare.php

İşkodra Kalesi - 1913

www.muslumanarnavutluk.com

"Müslüman Arnavutluk'un Haftalık Bülteni Muştı" hiçbir ticari gaye gütmeyiz ve sadece elektronik ortamda yayımlanır. Yayımlanan yazıların müellifleri tarafından saklı tutulan hakları dikkate alınmak kaydıyla yazı ve sair materyal iktibas edilebilir.